

ISSN 2414-0562 (Print)

ISSN 2617-2224 (Online)

DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-1\(21\)](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-1(21))

NGO "UKRAINIAN ASSEMBLY
OF DOCTORS OF SCIENCE
IN PUBLIC ADMINISTRATION"

INTERREGIONAL ACADEMY
OF PERSONNEL MANAGEMENT

PUBLIC MANAGEMENT ПУБЛІЧНЕ УРЯДУВАННЯ

№ 1 (21) — січень 2020

*Збірник підготовлений у науковому партнерстві
з Українською Технологічною Академією*

Українська
Технологічна Академія

IIAS
International Institute
of Administrative Sciences

NISPAcee
THE NETWORK OF INSTITUTES AND
SCHOOLS OF PUBLIC ADMINISTRATION
IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE

Kyiv
2020

Редакція

Головний редактор
Романенко Євген Олександрович,
доктор наук з державного управління,
професор, академік Української Технологічної
Академії, Міжнародної Кадрової Академії
та Академії наук публічного управління,
заслужений юрист України
Заступник головного редактора
Жукова Ірина Віталіївна,
кандидат наук з державного управління, доцент

Публічне урядування
Свідоцтво KB 21596-11496 P

Видається з листопада 2015 року
Періодичність: 1 раз на квартал + 1 на рік
Друкується за рішенням Вченої ради
Міжрегіональної Академії управління персоналом
(Протокол № 5 від 29.05.2019)

Видання є таким, що реферується в міжнародних
та вітчизняних наукометричних базах:
Index Copernicus, РИНЦ, ResearchBib, CiteFactor,
Turkish Education Index, Eurasian Scientific Journal
Index, Polish Scholarly Bibliography, Electronic
Journals Library, КиберЛенинка, Scientific Indexing
Services, Cosmos Impact Factor, Google Scholar,
“Україніка наукова”, “Джерело”.

Збірник “Публічне урядування” внесено
до Списку друкованих періодичних видань,
що включаються до Переліку наукових фахових
видань України, яким присвоєно категорію “Б”.

(Наказ Міністерства освіти і науки
України від 07.11.2018 № 1218)

Відповідальність за зміст, достовірність фактів,
цитат, цифр несуть автори матеріалів. Редакція
залишає за собою право на незначне редагування
і скорочення (зі збереженням авторського стилю та
головних висновків). Редакція не завжди поділяє
думки авторів та не несе відповідальності за надану
ними інформацію. Матеріали подано
в авторській редакції.

Передрук — тільки з дозволу редакції.

Адреса редакційної колегії: Андріївський узвіз,
буд. 11, оф. 68, м. Київ, Україна, 04070
E-mail: Assembly2015@ukr.net
www.vadnd.org.ua

Адреса видавництва:
ПрАТ “ВНЗ “МАУП”
вул. Фрометівська, 2,
Київ, Україна, 03039

Українська
Технологічна Академія

IIAS
International Institute
of Administrative Sciences

NISPAcee
THE NETWORK OF INSTITUTES AND
SCHOOLS OF PUBLIC ADMINISTRATION
IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE

Editorial

Editorial in Chief
Yevgen Oleksandrovych Romanenko,
Doctor of sciences in Public Administration, Professor,
Academician of the Ukrainian Technological Academy,
International Personnel Academy and Academy
of Sciences of Public Administration, Honored Lawyer
of Ukraine

Deputy Editor
Iryna Vitaliivna Zhukova,
PhD in Public Administration, assistant professor

Public management
Certificate KB 21596-11496 P

Published from november 2015
Pereodisity: 4 times on a year + one
Published by the decision of Academic council of
Interregional Academy of Personnel Management
(Protocol № 5 from May 29, 2019)

Collection is included to the international and
domestic scientometrics databases Index Copernicus
International, ResearchBib, CiteFactor, Turkish Edu-
cation Index, Eurasian Scientific Journal Index, Polish
Scholarly Bibliography, Electronic Journals Library,
РИНЦ, КиберЛенинка, Scientific Indexing Services,
Google Scholar, Cosmos Impact Factor, “Україніка
наукова”, “Джерело”.

The collection “Public management”
is included in the List of printed periodicals, which are
included in the List of scientific professional editions
of Ukraine, which have been assigned the category “B”.

(Ministry of Education and Science
of Ukraine dated November 7, 2018, № 1218)

The authors are responsible for the content,
accuracy of the facts, quotes, numbers. The editors
reserves the right for a little change and reduction
(with preservation of the author's style and main
conclusions). Editors can not share the world
views of the authors and are not responsible for the
information provided. Materials filed
in the author's edition.

Reprinting — with the editorial's permission strictly.

Address of the editorial board: 11, Andriyivskyy
Descent, office 68, Kyiv, Ukraine, 04070
E-mail: Assembly2015@ukr.net
www.vadnd.org.ua

Address of the editorial:
Private Joint-Stock Company Interregional
Academy of Personnel Management
Str. Frometivska, 2, Kyiv, Ukraine, 03039

Головний редактор — Романенко Євген Олександрович, Проректор Міжрегіональної Академії управління персоналом, доктор наук з державного управління, професор, академік Української Технологічної Академії, Міжнародної Кадрової Академії та Академії наук публічного управління, заслужений юрист України.

Заступник головного редактора — Жукова Ірина Віталіївна, кандидат наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри професійної освіти та управління навчальним закладом Міжрегіональної Академії управління персоналом.

Редакційна колегія

1. Акімова Людмила Миколаївна — доктор наук з державного управління, кандидат економічних наук, доцент, Заслужений працівник освіти України, професор кафедри фінансів та економіки природокористування Національного університету водного господарства та природокористування.

2. Андрущенко Тетяна Вікторівна — доктор політичних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України.

3. Афонін Едуард Андрійович — доктор соціологічних наук, професор, академік Української технологічної академії, заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри публічної політики та політичної аналітики Національної академії державного управління при Президентові України.

4. Балашов Анатолій Миколайович — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом, президент Всеукраїнської академії наук публічного управління.

5. Бова Тетяна В'ячеславівна — доктор наук з державного управління, доцент, Херсонський національний технічний університет, професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування.

6. Бодров Володимир Григорович — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри управління національним господарством та економічної політики Національної академії державного управління при Президентові України.

7. Бульба Володимир Григорович — доктор наук з державного управління, професор, декан факультету підготовки магістрів державного управління Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

8. Бутирська Тетяна Олександрівна — доктор наук з державного управління, доцент,

професор кафедри державного управління та місцевого самоврядування Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу.

9. Валевський Олексій Леонідович — доктор наук з державного управління, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник Національного інституту стратегічних досліджень.

10. Ващенко Костянтин Олександрович — доктор політичних наук, Голова Національного агентства України з питань державної служби, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України, заслужений економіст України.

11. Вендт Ян Анджей — доктор хабілітований наук про Землю у сфері географії, професор, заступник директора з питань науки та розвитку Інституту океанографії та географії Гданського університету (Польща).

12. Гаєвська Лариса Анатоліївна — доктор наук з державного управління, доцент, заступник начальника управління з навчальної роботи — начальник відділу менеджменту знань Національної академії державного управління при Президентові України, професор кафедри управління освітою.

13. Гвожджевiч Сильвія — кандидат наук, кафедра адміністрації та національної безпеки Державної професійної вищої школи ім. Якуба з Парадижа в Гожуві-Великопольському (Гожув-Великопольський, Польща).

14. Гечбайя Бадри Нодарович — доктор економічних наук, асоційований професор, Батумський державний університет ім. Шота Руставелі, факультет економіки і бізнесу. Керуючий департаментом управління бізнесом (Грузія).

15. Гурковський Володимир Ігорович — доктор наук з державного управління, перший заступник директора ВГО “Центр дослідження проблем публічного управління”.

16. Дацій Надія Василівна — доктор наук з державного управління, доцент, завідувач

кафедри менеджменту і маркетингу Київського національного лінгвістичного університету.

17. Девадзе Анзор Хемидович — кандидат економічних наук, доктор економіки, професор, Батумський державний університет ім. Шота Руставелі, факультет туризму (Грузія).

18. Денисюк Світлана Георгіївна — доктор політичних наук, професор кафедри суспільно-політичних наук Вінницького національного технічного університету.

19. Довгань Валерій Іванович — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри державного управління та місцевого самоврядування Хмельницького університету управління та права.

20. Драган Іван Олександрович — доктор наук з державного управління, старший науковий співробітник, професор кафедри економічної безпеки, публічного управління та адміністрування Житомирського державного технологічного університету.

21. Драгомирецька Наталія Михайлівна — доктор наук з державного управління, професор кафедри філософських та соціально-політичних наук Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

22. Жулева Гергана — Доктор PhD, виконавчий директор болгарської урядової “Програми доступу до інформації” (Болгарія).

23. Іваницька Ольга Михайлівна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри теорії та практики управління Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського”.

24. Ірвін Студін — Доктор PhD, професор Школи державної політики та управління Університету Торонто, Президент Інституту питань XXI століття, головний редактор і видавець журналу Global Brief (Канада).

25. Кайдашев Роман Петрович — доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом.

26. Карташов Євген Григорович — доктор наук з державного управління, завідувач кафедри управління проектами та загально-

фахових дисциплін, Інститут менеджменту та психології Національної академії педагогічних наук України.

27. Кіслов Денис Васильович — доктор наук з державного управління, доцент, член-кореспондент Української Академії Наук, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом.

28. Козаков Володимир Миколайович — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державної політики та суспільного розвитку Національної академії державного управління при Президентові України.

29. Корнієвський Олександр Анатолійович — доктор політичних наук, професор, головний науковий співробітник Національного інституту стратегічних досліджень.

30. Кринична Ірина Петрівна — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри державного управління та місцевого самоврядування Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

31. Крюков Олексій Ігорович — доктор наук з державного управління, професор кафедри політології та філософії Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

32. Литвин Юрій Олексійович — доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри державного управління та місцевого самоврядування Академії муніципального управління.

33. Лопушинський Іван Петрович — доктор наук з державного управління, професор, Херсонський національний технічний університет, завідувач кафедри державного управління і місцевого самоврядування.

34. Мамічев Олексій Юрійович — доктор політичних наук, доцент, завідувач кафедри теорії та історії російського та зарубіжного права Владивостоцького державного університету економіки і сервісу (Росія).

35. Миколайчук Микола Миколайович — доктор наук з державного управління, професор, Одеський регіональний інститут державного управління Національної акаде-

мії державного управління при Президентові України, професор кафедри економічної та фінансової політики.

36. Мікеладзе Едуард Важаєвич — кандидат економічних наук, професор, Хічарський навчальний університет ім. святої Тбел Абусерідзе, факультет економіки та бізнесу (Грузія).

37. Мішель Маффесолі — професор університету ім. Рене Декарта/Сорбонна — Париж V (Париж, Французька республіка).

38. Молодцов Олександр Володимирович — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри державного управління та місцевого самоврядування Івано-Франківського національного технічного університету нафти та газу.

39. Мотренко Тимофій Валентинович — професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом, доктор філософських наук, професор, Академік Національної академії педагогічних наук України.

40. Наумкіна Світлана Михайлівна — доктор політичних наук, професор Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського” (м. Одеса).

41. Непомнящий Олександр Михайлович — доктор наук з державного управління, професор, академік Академії будівництва України, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом, заслужений будівельник України.

42. Новак-Каляєва Лариса Миколаївна — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри державного управління Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

43. Новаченко Тетяна Василівна — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри парламентаризму та політичного менеджменту Національної академії державного управління при Президентові України.

44. Олуйко Віталій Миколайович — доктор наук з державного управління, професор, голова Хмельницького обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України.

45. Пархоменко-Куцевіл Оксана Ігорівна — доктор наук з державного управління, завідувач кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом.

46. Пивоваров Костянтин Володимирович — доктор наук з державного управління, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом.

47. Пірен Марія Іванівна — доктор соціологічних наук, професор, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, завідувач кафедри.

48. Плющ Руслан Миколайович — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету.

49. Половцев Олег Валентинович — доктор наук з державного управління, професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету.

50. Радченко Олександр Віталійович — доктор наук з державного управління, професор, професор Університету Яна Длугоша в Ченстохові (Польща).

51. Ромат Євгеній Вікторович — доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри маркетингу та реклами Київського національного торговельно-економічного університету.

52. Руденко Ольга Мстиславівна — доктор наук з державного управління, доцент, директор Науково-дослідного інституту публічного адміністрування та менеджменту Чернігівського національного технологічного університету.

53. Ручка Анатолій Олександрович — доктор соціологічних наук, професор, Інститут соціології НАН України, головний науковий співробітник.

54. Саханєнко Сергій Єгорович — доктор наук з державного управління, професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування Одеського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентові України.

55. Сіцінська Майя Володимирівна — доктор наук з державного управління, професор кафедри філософії та політології На-

ціонального університету державної податкової служби України.

56. Слінько Олександр Анатолійович — доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політології та політичного управління Воронежської філії Російської академії народного господарства та державної служби при Президентові Російської Федерації (Росія).

57. Соболева Наталя Іванівна — доктор соціологічних наук, старший науковий співробітник, Інститут соціології НАН України, провідний науковий співробітник.

58. Сурай Інна Геннадіївна — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри публічного управління та публічної служби Національної академії державного управління при Президентові України.

59. Суший Олена Володимирівна — доктор наук з державного управління, доцент, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, завідувач лабораторії.

60. Тадеуш Троціковскі — доктор наук про управління, професор, член-кореспондент Регіональної Академії Менеджменту, Голова Правління Регіонального Центру Європейської Інтеграції (Польща).

61. Усаченко Лариса Михайлівна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом, Заслужений діяч науки і техніки України.

62. Халецька Аліна Анатоліївна — доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри менеджменту орга-

нізацій та зовнішньоекономічної діяльності Волинського інституту економіки та менеджменту.

63. Філіпенко Тетяна В'ячеславівна — доктор наук з державного управління, професор Міжрегіональної Академії управління персоналом.

64. Жукова Ірина Віталіївна — кандидат наук з державного управління, доцент кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом.

65. Червякова Ольга Володимирівна — доктор наук з державного управління.

66. Чернишов Юрій Георгійович — доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри Алтайського державного університету, директор Алтайської школи політичних досліджень (Росія).

67. Шайгородський Юрій Жанович — доктор політичних наук, доцент, головний науковий співробітник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України.

68. Шпак Юрій Валерійович — доктор наук з державного управління, професор кафедри економіки підприємства Східноєвропейського університету економіки і менеджменту.

69. Якимчук Аліна Юріївна — доктор економічних наук, професор, професор кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності Національного університету водного господарства та природокористування.

70. Яутріге Брієде — доктор юридичних наук, професор, Латвійський університет, юридичний факультет (Латвія).

Editor in Chief — Yevhen Oleksandrovych Romanenko, Vice-Rector of Interregional Academy of Personnel Management, Doctor of sciences in Public Administration, Professor, Academician of the Ukrainian Technological Academy, International Personnel Academy and Academy of Sciences of Public Administration, Honored Lawyer of Ukraine.

Deputy Editor — Iryna Vitaliivna Zhukova, PhD in Public Administration, assistant professor.

Editorial board

1. Lyudmila Nikolayevna Akimova — Doctor of Science in Public Administration, Ph.D. in Economics, Associate Professor, Honored Worker of Education of Ukraine, Professor of Finance and Economics of Nature Management Department, National University of Water and Environmental Engineering, Rivne, Ukraine.

2. Tetiana Viktorivna Andrushchenko — Doctor of Political Science, Professor, leading researcher of the Institute of Higher Education of National Academy of Educational Sciences of Ukraine.

3. Eduard Andriyovych Afonin — Doctor of sociological science, Professor, Professor of the Department of Political Analysis and Forecasting of the National Academy for Public Administration under the President of Ukraine.

4. Anatolii Mykolaiovych Balashov — Doctor of science in Public Administration, Professor, Professor of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Personnel Management, President of the Ukrainian Academy of Science of Public Administration.

5. Tetiana Viacheslavivna Bova — Doctor of science in Public Administration, Associate Professor of the Dept. of Public Administration and Local Self-Government of the Kherson National Technical University.

6. Volodymyr Hryhorovych Bodrov — Doctor of economic science, Professor, Head of the Dept. of administration of National Economy and Economic Policy of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

7. Volodymyr Hryhorovych Bulba — Doctor of Science in Public Administration, Professor, Dean of the Faculty of Masters Preparation of Public Administration of the Kharkov Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

8. Tetiana Oleksandrivna Butyrska — Doctor of science in Public Administration, Associate Professor of the Dept. of Public Administration and Local Self-government of

the Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas.

9. Oleksii Leonidovych Valevskiy — Doctor of science in Public Administration, Senior Researcher, Senior Research of the National Institute for Strategic Studies.

10. Kostiantyn Oleksandrovych Vashchenko — Doctor of Political Sciences, Head of the National Agency of Ukraine on Civil Service, member-correspondent of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Honored Economist of Ukraine.

11. Andrzej Jan Wendt — Habilitovany doctor of Earth Sciences in the field of geography, professor, Deputy Director from questions of Science and Development of Institute of the Oceanography and Geography of the Gdansk University (Poland).

12. Larysa Anatoliivna Haievaska — Doctor of science in Public Administration, Associate Professor, chief of Management from Educational Work is a Chief of Department of Management of Knowledge of the National Academy of State Administration at President of Ukraine, Professor of Department of Management Education.

13. Sylvia Hvozhdzhyevich — Candidate of Science, Dept. of Administration and the National Security of State Higher Professional School. named Jakub from Paradyzhu in Lublin-Velykopolckomu (Gorzow Wielkopolski, Poland).

14. Badry Nodarovych Hechbayya — Doctor of Economics, Professor Asotsirovany, Batumi State University of Shota Rustaveli. Faculty of Economics and Business. Managing of the Dept. of business management (Georgia).

15. Volodymyr Ihorovych Hurkovskiy — Doctor of science in Public Administration, First Deputy Director of the NGO "Center of studies of problems of public administration".

16. Dadiy Nadezhda Vasilivna — Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Head of the Department of Management and Marketing of the Kyiv National Linguistic University.

17. Anzor Hemydovych Devadze — Candidate of economic science, Doctor of Economics, professor, Sh. Rustaveli Batumi State University, Dept. of Tourism (Georgia).

18. Svitlana Heorhiivna Denysiuk — Doctor of Political Science, Professor of the Dept. Sociopolitical Sciences of the Vinnitsa National Technical University.

19. Valerii Ivanovych Dovhan — Doctor of science in Public Administration, Associate Professor of the Dept. of Public Administration and Local Self — government of Khmelnytsky University of Management and Law.

20. Dragan Ivan Alexandrovich — Doctor of Science in Public Administration, Senior Researcher, Professor of the Department of Economic Security, Public Administration and Administration of Zhytomyr State Technological University.

21. Nataliia Mykhailivna Drahomiretska — Doctor of science in Public Administration, Professor of the Dept. of Philosophy and Social and Political Sciences of the Odessa Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

22. Gargana Zhuleva — Doctor PhD, Executive Director of the Bulgarian government's "Program of access to information" (Bulgaria).

23. Ivanitskaya Olga Mikhailovna — Doctor of Science in Public Administration, Professor, Professor of the Department of Theory and Practice of Management of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute named after M. Sc. Igor Sikorsky".

24. Irvin Studin — PhD, Professor in the School of Public Policy and Governance of the University of Toronto, President of the Institute for XXI Century Questions, and also Editor-in-Chief and Publisher of Global Brief magazine (Canada).

25. Roman Petrovych Kaidashev — Doctor of juridical science, Associate professor, Professor of the Department of public administration of the Interregional Academy of Personnel Management.

26. Evgeny Grigoryevich Kartashov — Doctor of science in Public Administration, Head of the Department of Project Management and General Professional Disciplines, Institute of Management and Psychology of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine.

27. Kislov Denis Vasilievich — Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Corresponding Member of the Ukrainian Academy of Sciences, Professor of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Personnel Management.

28. Volodymyr Mykolaiovych Kozakov — Doctor of science in Public Administration, Professor of public policy and social development of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

29. Oleksandr Anatoliiovych Kornievskyy — Doctor of Political Science, Associate professor, Chief Scientist of the National Institute for Strategic Studies (NISS).

30. Iryna Petrivna Krynychna — Doctor of science in Public Administration, Associate Professor, Professor Department of Public Administration and Local Self-Government of the Dnepropetrovsk Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

31. Oleksii Igorevych Kryukov — Doctor of science in Public Administration, Professor of the Dept. of Political Science and Philosophy of the Kharkiv Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

32. Yurii Oleksiyovych Lytvyn — Doctor of science in Public Administration, Professor, Head of the Dept. of Public Administration and Local government of the Academy of Municipal Management.

33. Ivan Petrovych Lopushynskyi — Doctor of science in Public Administration, Professor, Head of the Dept. of public administration and local government of the Kherson National Technical University.

34. Oleksii Yuriyovich Mamichev — Doctor of Political Science, Associate professor, Head of the Department of Theory and history of Russian and international law of the Vladivostok State University of Economics and Service (Russia).

35. Mykola Mykolaiovych Mykolai-chuk — Doctor of science in Public Administration, Professor of the Dept. of economic and financial policy of the Odessa Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

36. Edward Vazhayevych Mikeladze — Candidate of Economic Science, Professor, Tbel

Abuseridze Hichaurskiy University. Faculty of Economics and Business (Georgia).

37. Michel Maffesoli — Professor of the Paris Descartes University/Paris V (Paris, the French Republic).

38. Oleksandr Volodymyrovych Molodtsov — Doctor of science in Public Administration, Professor of the Dept. of Public Administration and Local Self-government of the Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas.

39. Tymofiy Valentinovich Motorenko — Professor of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Personnel Management, Doctor of Philosophy, Professor, Academician of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine.

40. Svitlana Mykhailivna Naumkina — Doctor of Political Science, Professor of the South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky.

41. Oleksandr Mykhailovych Nepomniashchyi — Doctor of science in Public Administration, Professor, Academician of Academy of building of Ukraine, Professor of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Personnel Management, Honored Builder of Ukraine.

42. Larysa Mykolaivna Novak-Kaliaieva — Doctor of science in Public Administration, Associate Professor, Professor of the Dept. of Public Administration of the Lviv Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

43. Tetiana Vasylivna Novachenko — Doctor of science in Public Administration, Associate Professor of the Dept. of parliamentary and political management of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

44. Vitalii Mykolaiovych Oluiko — Doctor of science in Public Administration, Professor, Head of Khmelnytsky regional territorial office of the Antimonopoly Committee of Ukraine.

45. Oksana Ihorivna Parkhomenko-Kutsevil — Doctor of science in Public Administration, Head of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Personnel Management.

46. Konstantin Vladimirovich Pivovarov — Doctor of Science in Public Administration, Professor of the Department of Public

Administration of the Interregional Academy of Human Resources Management.

47. Maria Ivanivna Piren — Doctor of Social Sciences, Professor, Head of the Dept. of the Chernivtsi National University.

48. Ruslan Mykolaiovych Plushch — Doctor of science in Public Administration, Associate Professor of the Dept. of Public Administration and Local Self-government of the Kherson National Technical University.

49. Oleh Valentynovych Polovtsev — Doctor of science in Public Administration, Professor of the Dept. of Public Administration and Local Self-government of the Kherson National Technical University.

50. Oleksandr Vitaliiiovych Radchenko — Doctor of science in Public Administration, Professor of the University of Jan Dluosha in Częstochowa (Poland).

51. Yevhenii Viktorovych Romat — Doctor of science in Public Administration, Professor, Head of the Dept. of marketing and advertising of the Kyiv National University of Trade and Economics.

52. Olha Mstyslavivna Rudenko — Doctor of science in Public Administration, Associate Professor, Director of the Research Institute of Public Administration and Management of the Chernihiv National Technological University.

53. Anatolii Oleksandrovych Ruchka — Doctor of Social Sciences, Professor, Chief researcher of the Institute of Sociology of National Academy of Science of Ukraine.

54. Serhii Yehorovych Sahanienko — Doctor of science in Public Administration, Professor of the Dept. of public administration and local government of the Odessa Regional Institute of Public Administration under the President of Ukraine of the National of Public Administration under the President of Ukraine.

55. Maiia Volodymyrivna Sitsinska — Doctor of science in Public Administration, Professor of the Dept. of Philosophy and Political Science of the National University of the State Tax Service of Ukraine.

56. Alexander Anatoliiovych Slinko — Doctor of Political Science, Professor, Head of the Department of political science and political administration of the Voronezh branch of the Russian Academy of National Economy and Public Service under the President of the Russian Federation (Russia).

57. Natalia Ivanivna Sobolieva — Doctor of Social Sciences, senior researcher, lead-

ing researcher of the Institute of Sociology of National Academy of Science of Ukraine.

58. Inna Hennadiivna Surai — Doctor of science in Public Administration, Associate Professor of the Department of Public Administration and Public Service of the National of Public Administration under the President of Ukraine.

59. Olena Volodymyrivna Sushyi — Doctor of science in Public Administration, Associate Professor, head of the laboratory of the Institute of Social and Political Psychology of the National Academy of Political Science of Ukraine.

60. Tadeusz Trocikowski — Doctor of Management Sciences, professor, corresponding member of the Regional Academy of Management, Chairman of the Regional Centre for European Integration (Poland).

61. Larysa Mykhailivna Usachenko — Doctor of science in Public Administration, Professor of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Personnel Management, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine.

62. Alina Anatoliivna Khaletska — Doctor of science in Public Administration, Professor, Head of the Dept. of Management of Organizations and Foreign Activity of the Volyn Institute of Economics and Management.

63. Tetiana Viacheslavivna Filipenko — Doctor of science in Public Administration,

Professor of the Interregional Academy of Personnel Management.

64. Iryna Vitaliivna Zhukova — Ph.D. in Public Administration, Associate Professor, Head of the Department of Professional Education and Management of the Educational Institution of the Interregional Academy of Personnel Management.

65. Olha Volodymyrivna Chervyakova — Doctor of science in Public Administration.

66. Yurii Heorhiiovych Chernyshev — Doctor of Political Science, Professor, Head of the Department of Altai State University, Director of the Altai School of Political Studies (Russia).

67. Yurii Zhanovych Shaigorodskiy — Doctor of Political Science, Associate professor, Chief Research Scientist of the I. F. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the NAS of Ukraine.

68. Yuriy Valeriiovych Shpak — Doctor of science in Public Administration, Professor of the Dept. of Economics of the enterprise of the East European University of economics and management.

69. Alina Yuriivna Yakymchuk — Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Dept. of public administration, documentation and information activities of the National University of Water Household and Environment.

70. Jautrite Briede — Doctor of Law, Professor, University of Latvia, Faculty.

ЗМІСТ

Амосов О. Ю., Гавкалова Н. Л., Розумнюк І. В. Архетипні основи інституціональної трансформації вітчизняної економіки	17	Кожем'якіна О. М. Традиція та архетип: творчі основи постмодерної інтерпретації.....	122
Афонін Е. А., Мартинов А. Ю. Традиція як фактор інтеграції та консолідації українського суспільства в умовах постмодерну: архетипний підхід	27	Королюк К. А. Концептуальні схеми розвитку сучасної держави (архетипний підхід): конвергенція традиції та інновації.....	133
Лапшкіна М. Г., Бельська Т. В. Концепти ірраціонального та раціонального в інформаційному просторі України: публічно-управлінський аспект	42	Лозинська Т. М. Конфлікт традиційності та інноваційності в державотворенні: архетипний підхід	151
Бобровський О. І. Архетипи моделей управління і системне мислення як чинники розвитку традицій демократичного державотворення.....	57	Макаренко О. С. Питання менталітету в трансформаційних процесах постмодерністського суспільства.....	163
Валевський О. Л. Архетипна складова в електоральному циклі України у 2019 році	71	Мамонтова Е. В. Архетипові проекції архаїчних духовних практик на символічний ландшафт постполітики.....	177
Веремчук О. О., Веремчук О. М. Вплив психотипу раціонала й ірраціонала у запозиченні та формуванні традицій в добу постсучасності: медійний аспект.....	87	Марченко Л. Ю. Державна казначейська служба України як суб'єкт надання публічних послуг в сучасному — постмодерному суспільстві (архетипний підхід).....	192
Євдокимова В. В. Архетипи принципів соціальної справедливості на прикладі удосконалення адресності соціальних виплат.....	97	Марчук О. О. Трансформація соціальної відповідальності сучасної держави у безпековому контексті глобального світу: архетипний підхід.....	203
Карпа М. І. Архетипні засади масової політичної свідомості: публічно-управлінський аспект.....	108	Омельяненко В. А. Аналіз архетипного виміру інституційно-еволюційних траєкторій впровадження системних інновацій	220

Пелєвін Є. Ю.

Інтерактивність
архетипних образів як інструмент
політизації сучасного
дигітального мистецтва..... 234

Плахтій Т. О.

Політичні партії як суб'єкти
традиційної діяльності
у постмодерному суспільстві
(архетипний підхід) 250

Пономаренко Л. В.

Ментальність українського
суспільства та її вплив на сучасні
процеси інституціоналізації
(архетипний підхід) 266

Самарська Л. О., Сас Н. М.

Формування нових ідентичностей
в особистості молодої людини
епохи постмодерну

(на прикладі студента/школяра
за обміном) 278

Семенець-Орлова І. А.

Трансформаційне лідерство
та ціннісно-орієнтоване публічне
управління: сучасні підходи 291

Судаков В. І.

Архетипи культури та субкультури
як детермінанти соціальних дій
та соціального управління 301

Федотова Т. А.

Традиція й інновація в підготовці
кадрів для публічного управління
(архетипний підхід) 312

Черних Г. А.

Дослідницькі традиції когнітивної
соціології та соціолінгвістики —
мова та значення у соціальній
взаємодії 324

УДК: 379.828:004.9:32

DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-1\(21\)-234-249](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-1(21)-234-249)

Пелєвін Євген Юрійович,

кандидат історичних наук, старший викладач кафедри політології, Одеський національний політехнічний університет, 65044, м. Одеса, просп. Шевченка, 1, тел.: +38 (066) 453 91 16, opu@opu.ua, e-mail: quasicristal@gmail.com

ORCID: 0000-0001-5464-3309

Пелевин Евгений Юрьевич,

кандидат исторических наук, старший преподаватель кафедры политологии, Одесский национальный политехнический университет, 65044, г. Одесса, просп. Шевченко, 1, тел.: +38 (066) 453 91 16, opu@opu.ua, e-mail: quasicristal@gmail.com

ORCID: 0000-0001-5464-3309

Pielievin Ievgen Yuriyevich,

PhD / candidate of historical sciences, Senior Lecturer of the Political Science Department, Odessa National Polytechnic University, 65044, Odesa, Prosp. Shevchenka, 1, tel.: +38 (066) 453 91 16 opu@opu.ua, e-mail: quasicristal@gmail.com

ORCID: 0000-0001-5464-3309

ІНТЕРАКТИВНІСТЬ АРХЕТИПНИХ ОБРАЗІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИЗАЦІЇ СУЧАСНОГО ДИГІТАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

Анотація. Проаналізовано феномен дигітального медіамистецтва як засобу масової комунікації. Визначено взаємозалежність засобів художнього вираження дигітального мистецтва і сучасних технологій передачі і зберігання інформації. Це дає змогу розглядати феномен дигітального медіамистецтва як інтегровану частину системи засобів масової комунікації, що значно посилює потенціал наративного впливу. Розглядаються форми взаємодії мистецтва і політики на прикладі переосмислення архетипів за допомогою засобів художнього вираження. Підкреслюється ключова роль організації процесу самоідентифікації для встановлення політичного контролю і місця засобів масової комунікації в цьому процесі. На прикладі комп'ютерних ігор вивчається процес трансформації засобів масової комунікації в самодостатній об'єкт мистецтва. Проведено класифікацію комп'ютерних ігор залежно

від інструментів наративного впливу. За допомогою принципів теорії кодування визначається, що віртуальний простір комп'ютерної гри за допомогою інтерактивності ігрового процесу перетворює будь-які повідомлення користувача, створені в рамках зворотного зв'язку, в симулякри, тобто робить їх беззмистовними. Це дає змогу розглядати комп'ютерну гру як ізольований канал комунікації. Наявність ізольованого інформаційного каналу з одностороннім віртуальним моделюванням соціальної реальності, прообразом якого є сучасні комп'ютерні ігри, дають змогу відродити давні практики маніпуляції архетипами, але з можливостями техніки XXI ст. Зазначається, що спроби використання потенціалу феномену медіамистецтва як засобу масової комунікації в політичних цілях носять ситуативний характер і пояснюються швидше рекурсивним характером взаємозумовленості мистецтва і політики. Політичні інститути наразі не розглядають віртуальну реальність комп'ютерної гри як ефективний засіб політичного контролю, а саму комп'ютерну гру як окремий засіб масової комунікації.

Ключові слова: засоби масової комунікації, ідеологема, пропаганда, архетипічні образи, медіамистецтво, дигітальне мистецтво, комп'ютерні ігри, політичний контроль, синтез мистецтв.

ИНТЕРАКТИВНОСТЬ АРХЕТИПИЧЕСКИХ ОБРАЗОВ КАК ИНСТРУМЕНТ ПОЛИТИЗАЦИИ СОВРЕМЕННОГО ДИГИТАЛЬНОГО ИСКУССТВА

Аннотация. Анализируется феномен дигитального медиаискусства как средства массовой коммуникации. Определяется взаимозависимость средств художественного выражения и современных технологий хранения и передачи информации. Это позволяет рассматривать феномен медиаискусства как интегрированную часть системы средств массовой коммуникации, что значительно усиливает потенциал нарративного воздействия. Рассматриваются формы взаимодействия искусства и политики на примере переосмысления архетипов с помощью средств художественного выражения. Подчеркивается ключевая роль организации процесса самоидентификации для установления политического контроля и место средств массовой коммуникации в этом процессе. На примере компьютерных игр изучается процесс трансформации средств массовой коммуникации в самодостаточный объект искусства. Проводится классификация компьютерных игр в зависимости от инструментов нарративного воздействия. С помощью принципов теории кодирования определяется, что виртуальное пространство компьютерной игры посредством интерактивности игрового процесса, превращает любое сообщение пользователя, созданные в рамках обратной связи, в симулякры, т. е. обесмысливает их. Это позволяет рассматривать компьютерную игру, как изолированный канал коммуникации. Наличие изолированного информационного канала с односторонним виртуальным моделированием социальной действительности, прообразом которого являются современные компьютерные игры, позволяют возродить древние практики манипуляции

архетипами, но с возможностями техники XXI века. Попытки использования потенциала такого средства массовой коммуникации, как компьютерная игра в политических целях носят ситуативный характер и объясняются скорее рекурсивным характером взаимообусловленности искусства и политики. Политические институты пока не рассматривают виртуальную реальность компьютерной игры как эффективное средство политического контроля, а саму компьютерную игру как отдельное средство массовой коммуникации и разновидность дигитального медиаискусства.

Ключевые слова: средства массовой коммуникации, идеологема, пропаганда, архетипические образы, медиаискусство, дигитальное искусство, компьютерные игры, политический контроль, синтез искусств.

INTERACTIVITY OF ARCHETYPE TYPES AS AN INSTRUMENT OF POLITICIZATION OF MODERN DIGITAL ART

Abstract. The article analyzes the phenomenon of the digital media art as a mass media communication. The interdependence of the means of artistic expression of the digital art and modern technologies of information transfer and storage is determined. This allows us to consider the phenomenon of the digital media art as an integrated part of the mass media communication system, which greatly enhances the potential of the narrative influence. The forms of interaction between the art and politics are examined on the example of reinterpreting the archetypes by the means of the artistic expression. The key role of the organization of the self-identification process for establishing the political control and the place of mass media communication in this process is emphasized. On the example of the computer games the process of transformation of the mass media communication into a self-sufficient object of the art is studied. The computer games are classified according to the tools of the narrative influence. Using the principles of coding theory, it is determined that the virtual space of a computer game, through the interactivity of the gameplay, converts any user messages created in the framework of feedback into simulacrum, that is, renders them meaningless. This allows the computer game to be regarded as an isolated channel of communication. The presence of an isolated information channel with one-sided virtual modeling of the social reality, the prototype of which is the modern computer games, allows to revive the ancient practices of the manipulation of the archetypes, but with the capabilities of the 21st century. It is noted that the attempts to use the potential of the phenomenon of the media art as a means of mass media communication for the political purposes are situational in nature and are explained more by the recursive nature of the interconnectedness of the art and politics. At present, the political institutions do not consider the virtual reality of the computer game as an effective means of the political control, and computer game itself as a separate mass media communication.

Keywords: mass media communication, ideologeme, propaganda, archetypal images, media art, digital art, computer games, political control, synthesis of the arts.

Постановка проблеми. В рамках політичного процесу об'єкти мистецтва завжди розглядаються як інструменти досягнення політичного контролю і є ефективним засобом управління масовою свідомістю. Основне завдання використання цих засобів залежить від формування доцільних (для суб'єктів політичного процесу) оціночних суджень по відношенню до соціальної дійсності з боку громадян. Ключовим прийомом на шляху вирішення даної задачі виступає створення маркерів політичної ідентичності за рахунок наділення політичними смислами загальнопоширених архетипових образів.

Приклади використання в політичній реальності архетипів, трансформованих через засоби художнього вираження, можна виявити в будь-якому виді мистецтва: починаючи від розпису кераміки, як найдавнішого різновиду декоративно-прикладного мистецтва, і закінчуючи роллю архітектури в культуротворчості тоталітаризму [1].

Однак з 1970-х рр. ми спостерігаємо процес формування принципово нового феномена “мистецтва в політиці” або “політики в мистецтві”, який обумовлюється трансформацією засобів масової інформації (далі — ЗМІ) в засоби масової комунікації (далі — ЗМК) і пов'язаний з розвитком комп'ютерних мереж [2]. На відміну від таких класичних каналів комунікацій, як телебачення, радіо, періодичні друковані видання, Нові медіа (New Media) експлуатують модель залучення користувачів в сам процес комунікації (наприклад, громадянська журналістика

(participatory journalism)), що принципово змінює їх місце та роль у політичному процесі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дана проблематика тільки недавно почала широко дискутуватися на сторінках провідної світової періодики. Серед активних її розробників — Н. Гернхем (розглядає нові медіа як засіб і простір креативних індустрій), Дж. Айєлло (акцентує увагу на візуальних комунікаціях в сучасній медіакультурі), Л. Канді і Е. Едмондс (досліджують творчий потенціал інтерактивних комунікацій), Г. Почепцов (виділяє семіотичний аспект у функціонуванні ЗМК), С. Джонс і Е. Вольп (аналізують механізми ідентифікації в соціальних мережах) та ін. Розробляючи цю тему, З. Папачаріссі у своїй роботі “Мережева особистість: ідентичність, спільнота та культура у просторі соціальних мереж” [3] називає ключовою проблемою ефективного функціонування ЗМК феномен самоідентифікації.

Однак, у зв'язку з тим, що технічні можливості СМК, як інструментів реалізації політичного контролю, стали доступні тільки з 1990-х р., даний феномен все ще залишається недостатньо вивченим: не сформована окрема галузь знань, всі дослідження носять міждисциплінарний характер, термінологічна база ще чітко не окреслена. Зокрема, мало уваги приділено вивченню комп'ютерних ігор як засобів масової комунікації та інструментів впливу на політичну свідомість.

Мета статті — полягає у виявленні специфіки комп'ютерних ігор як різновиду сучасного мистецтва і

визначенні на цій основі механізмів політизації дигітального простору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виходячи з суті проблеми та заданої мети, типологічну структуру СМК зручно визначити в рамках семіотики та інформатики за наступними критеріями: 1) за залежністю форми вираження есенціального значення повідомлення як феномена від рівня свідомості, обраного для сприйняття; 2) за способом кодування форми сутності феномену повідомлення; 3) за способом організації циклів зворотного зв'язку зі споживачем інформації відповідно до середовища спілкування і декодування вихідного повідомлення. Розглянемо кожен з цих критеріїв окремо.

1. В контексті першого критерію (залежність форми сутності (essence) феномена повідомлення від рівня свідомості, обраного для сприйняття), можна стверджувати, що для транслявання архетипичної сутності інформаційного повідомлення, як правило, використовуються символ-сміслові елементи суспільної свідомості: ідеологеми — для політичної; міфологеми — для культурної свідомості тощо (табл. 1).

Слід зауважити, що цей аспект проблеми досить добре вивчений. Зокрема, особливий інтерес, в рамках теми цієї статті, являє робота Джорджія Айелло “Теоретичні до-

сягнення критичного візуального аналізу: сприйняття, ідеологія, міфологія та соціальна семіотика” [4].

2. Згідно з другим критерієм (спосіб кодування форми сутності феномену повідомлення), який тісно перекликається з основними положеннями семіотики і теорії кодування, мистецтво виступає інструментом вирішення ряду проблем:

а) перетворює, за допомогою диференціації, складні смислові конструкції в доступні до сприйняття художні образи;

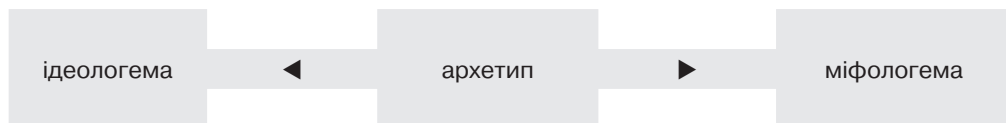
б) створює єдину структуру семантичних кодів, які гарантують однозначність декодування художніх образів одержувачем повідомлення;

в) забезпечує шифрування семантичних кодів з метою неможливості декодування повідомлення “чужим”, яка, наприклад, служить основою різноманітних субкультур. (Дана “зворотна” функція мистецтва не розглядатиметься в рамках цієї статті.).

Процес кодування можна спостерігати на прикладі знаменитої художньої роботи Хьюберта Ланзінгера “Прапорonoсець”, яка стала естетичним та ідеологічним маніфестом нацистської Німеччини. Архетипний образ “месії” — вождя з прапором, що вказує напрямом або мету, закутий в обладунки європейської міфологеми “тевтонського лицаря” і актуалізований, в сучасному для ху-

Таблиця 1

Траєкторії транслявання архетипичної сутності інформаційного повідомлення

дожника національному політичному дискурсі, через медійність політичної персони — Адольфа Гітлера. А прапор НСДП (NSDAP), правлячої в Німеччині з 1933 р. партії, як політичний символ, служить маркером ідентичності для одержувача повідомлення (рис. 1).

Кодування смислів здійснюється за допомогою засобів і прийомів художнього вираження, які класифікуються в залежності від приналежності до певних видів мистецтв: образотворчі, видовищні, виразні. Синтез мистецтв дозволяє розширити варіативність однозначного кодування сенсу. Під синтезом мистецтв в даному випадку слід розуміти можливість компіляції засобів і прийомів вираження художнього образу. (Наприклад, література, музика, живопис і графіка дають нам театральне мистецтво). Звідси, чим вище ступінь взаємопроникнення засобів художнього вираження в об'єкті мистецтва, тим більше можливостей для впливу на формування оціночних суджень по відношенню до соціальної реальності з боку одержувача повідомлення.

Так, вершиною синтезу класичних мистецтв є цирк, театр і німе кіно, яке ще належить до мистецтва образотворчого. У цьому ключі показовим є вихід в прокат кінострічки "Великий диктатор" Чарлі Чапліна — першого повністю звукового фільму, який відкриває нову еру масового мистецтва.

З середини ХХ ст. і до появи комп'ютерних мереж кінематограф був домінуючим типом синтезу мистецтв. Подальший розвиток технічних засобів доставки повідомлень

Рис. 1. Хьюберт Ланзінгер
"Прапороносець", 1935 р.

призвів до виникнення нових способів синкретичної єдності засобів художнього вираження, яке сьогодні прийнято називати медіамистецтвом (*New Media Art*) або дигітальним мистецтвом.

У табл. 2. представлена еволюція класичних форм мистецтва під впливом сучасних медіатехнологій.

Ключовий вплив процесу розвитку засобів комунікації для ефективного здійснення політичного контролю вдало сформульовано Г. Почепцовим: "Щоразу прихід нових медіа супроводжується намаганням держави їх "підкорити", повернувши до наявного розподілу влади в суспільстві й державі. Соціальні медіа (в першу чергу Twitter) створюють новий варіант засобу масової інформації — так звану громадську журналістику. Серед засновників Facebook, зокрема, й венчурний фонд ЦРУ" [5].

3. Відповідно до третього критерію (спосіб організації циклів зворотного зв'язку зі споживачем ін-

**Еволюція класичних форм мистецтва
під впливом сучасних медіатехнологій**

формації), формується середовище спілкування і відбувається декодування вихідного повідомлення.

Ключовою властивістю медіамистецтва є інтерактивність об'єктів останнього. Це дозволяє використовувати в якості художніх засобів самі цикли зворотного зв'язку, іноді перетворюючи їх в незалежні об'єкти масової культури (наприклад Instagram). Комунікація “автора” повідомлення і його одержувача розуміється в рамках феномену самоідентифікації, що робить мистецтво невіддільною частиною ЗМК.

Для мистецтва в цілому проблема ідентифікації вирішується в категоріях архетипіки, що приймають доцільні форми залежно від необхідної функції. Так, для впливу на релігій-

ну свідомість архетипи в структурі повідомлення приймають форму міфологем. В цьому випадку, цикли зворотного зв'язку організовуються як містерії, карнавали, таїнство Євхаристії та ін.

Політичною свідомістю архетип споживається як ідеологема: вождь, свобода, революція тощо. Коронація, інавгурація, вибори, демонстрація — приклади організації циклів зворотного зв'язку в політичній реальності (див. рис. 2).

За аналогією з синтезом мистецтв, синтез архетипів дозволяє вдосконалити сприйняття сутності феномену конкретного повідомлення.

Основними інструментами такого синтезу, а отже і організації самоідентифікації, до моменту появи

Рис. 2. 7 листопада 1941 р., Куйбишев.
Демонстрація після парадy

радіо і телебачення, як перших засобів виключно медіамистецтва, були адміністративний ресурс і свято [6]. В обох випадках індивід розглядався як *homo ludens*.

У зв'язку з цим заслуговує на увагу робота Роя Аскота "Взаємодія: мистецтво, наукові дослідження та творчі практики" [7], в якій автор з позицій мистецтвознавця докладно розглядає процес поглиблення інтеграції мистецтва в технічну інфраструктуру, яка забезпечує споживання культури. Відштовхуючись від його спостережень, ми приходимо до висновку, що технічні засоби демонстрації об'єктів мистецтва і споживання масової культури пройшли довгий еволюційний шлях: від кострища і амфітеатрів до телебачення та інтернету. Це призводить до обов'язкової публічності і тотальної деанонімізації особистості. Соціальні мережі, пов'язані з телефонними номерами, персональними і банківськими даними, вимагають від сучасної людини бути *homo ludens* по-

стійно, трансформуючи поведінку не тільки її віртуальної особистості, але й реальної. Це, в свою чергу, призводить до того, що сучасне суспільство вже не робить між ними розмежувань (С. Джонс, Е. Волп [8]).

Феномен ескапізму, епізодичної втечі в іншу реальність з перенасиченої інформацією реальності соціальної, сьогодні здійснюється також за допомогою цифрових засобів. Іно-реальність приймає форму реальності віртуальної. А її найбільш повна цифрова форма — це комп'ютерна гра (далі — КГ). Парадоксально, але цей вид медіамистецтва, як канал комунікації, володіє найбільшим потенціалом впливу на споживача інформації, і в той же час, є найменш використовуваним засобом політичного контролю. Аналіз КГ як ЗМК дозволяє стверджувати, що політизованість архетипових образів та використання в ній ідеологем носить спорадичний характер. На нашу думку, це пояснюється рекурсивним характером взаємозумовленості політики і мистецтва.

Розглянемо засоби комунікації КГ, як цифрової моделі семантичного простору.

По-перше, комп'ютерна гра, як результат синтезу всіх типів медіамистецтва, дозволяє використовувати будь-які художні інструменти наративного впливу.

По-друге, комп'ютерну гру відрізняє насиченість процесу споживання. Користувач проводить у віртуальному просторі КГ від декількох десятків до декількох тисяч годин. Це дозволяє розглядати КГ як ізолюваний ЗМК. Ключову роль ізоляції каналів комунікації для політич-

ного контролю показана, наприклад, Г. Почепцовим [9].

По-третє, тісний зв'язок із соціальною інфраструктурою (освіта, субкультура, трудова діяльність) обумовлює ретрансляцію сформованої комп'ютерною грою політико-етичної парадигми в реальний світ.

Для аналізу способів наративного впливу розглянемо типологію відеоігор за основними жанрами. Виділяють такі типи КГ, як: пригодницька (*adventure*); екшн (*action*); стратегія (*strategy*).

В основі **пригодницької КГ** лежить оповідання. Більшість успішних проєктів цього жанру будується навколо готового літературного твору, який процес гри робить інтерактивним. Класичний приклад — серія *Witcher* від польської студії CD Project, за мотивами саги А. Сапковського “Відьмак”. Гра, слідом за книжками письменника, експлуатує архетипи у вигляді міфологем, але без урахування актуальної політичної реальності. Так, на противагу загальній політиці толерантності в політичному просторі Європейсько-

го Союзу, користувачеві безапеляційно пропонується асоціювати себе з взаємно суперечливими архетипами “найманця” і “героя”. Зазнавши в дитинстві біологічної мутації протагоніст наділений надмаскулінними якостями — не тільки тілесними, але і поведінковими, що є основою для концепції супремасизма, як ідеологічної основи напівсектанської організації, до якої належить герой. У віртуальному просторі цієї КГ фентезійний світ, окреслений естетикою середньовіччя, наповнюється сценами домашнього насильства, масовими стратами, руїною як наслідком політичних інтриг. І цей світоустрій користувач повинен сприймати як даність. Мабуть, єдина табуована можливість змінити світ в “гіршу сторону”, яку відібрали у гравця — це вбивство дітей (хоча ще в кінці 1990-х рр. такий функціонал можна було спостерігати у ряді комп'ютерних ігор (рис. 3)).

Користувачеві, позбавленому можливості пристосувати характер поведінки свого “аватара” до сучасних категорій етики, залишається зробити висновок: голов-

Рис. 3. Категорія “Лічильника вбивств” і опис “Особливостей” персонажа в комп'ютерній грі *Fallout 2* (розробник Black Isle Studio)

ний “монстр” — це не чудовиська із слов’янської міфології, з якими невинно доводиться боротися в віртуальному просторі, а сама людина, гравець.

У серії комп’ютерних ігор Mass Effect студії BioWare актуальна етика не ігнорується, а, навпаки, використовується для актуалізації літературних архетипів. Персоніфікація протагоніста пов’язана виключно з поведінковими аспектами, а заявлені за сюжетом архетипи “героя”, “обраного”, “воїна” виключно формальні. Головну увагу в оповіданні займає образ антагоніста як давнього, деперсоніфікованого зла, архетипованого як “предтеча”, “титан”. Інтеграція користувача в означений наратив досягається за рахунок занурення в насичений ігровий процес. Тому ключовими архетипами є абстрактні символи. Наприклад, “дом” представлений космічним кораблем “Нормандія”, який служить притулком для гравця і його команди. Остання повинна сприйматися як “сім’я”, де налагодження романтичних відносин, імітація активної соціальної взаємодії між членами екіпажу складає значну частину ігрового процесу і впливає на розвиток оповідання. Сюжет будується навколо протистояння колективного “Давида” і космогонічного “Голіафа”, якого не перемогти без допомоги процедурно-генеруємих товаришів. Подані в ігровій формі подробиці космічних подорожей між зоряними системами складають важливу частину ігрового процесу, яка експлуатує архетип “дороги до дому”. “Остання битва” відбувається на руїнах “втраченого раю” — на Землі,

колисці людської цивілізації. Ці архетипи актуалізуються через сучасні соціальні та етичні проблеми, як, приміром, гендерна ідентифікація, расизм, протистояння науки і релігії, вимушена міграція, права людини, загроза штучного інтелекту тощо.

Використовуючи різну типологічну структуру архетипів, пригодницькі комп’ютерні ігри являють собою інтерактивну анімовану літературу, яка здатна утримувати увагу користувача до трансльованого наративу протягом сотень годин.

Наступним різновидом КГ є **екшн**. Екшн — це жанр КГ з чітко вираженою розважальною функцією. Наділені обмеженим сюжетом, вимагаючи активної участі в насиченому ігровому процесі, ігри цього жанру представляють собою інтерактивне кіно, що апелює до естетичного рівня свідомості користувача. Проблема ідентифікації гравця вирішується без складної роботи з архетипами, але за рахунок інтерактивності вторинних відсилань на їх форми. Так, Серія Call of Duty видавництва Activision поміщає нас у вже готові парадигми Другої світової війни, де ми боремося з моделями усталеного сприйняття японців, німців, приймаючи на себе роль “типових” американських або радянських захисників батьківщини (див. рис. 4).

В іншій частині Call of Duty: Black Ops, присвяченій Холодній війни, гравцеві пропонують ліквідувати Фіделя Кастро під час висадки в затоці Свиней, постаратися зірвати операцію армії Північного В’єтнаму “Наступ ТЕТ” і взяти участь у Space Race, підірвавши ракету-носіє Союз-2 на стартовому майданчику

Рис. 4. Call of Duty: World at war. Сюжетне завдання “Вендетта” детально імітує естетику фільму “Ворог біля воріт” Жан-Жака Анно

Байконура. Естетичні достоїнства КГ цієї серії змушують користувачів повертатися до тих же сюжетів і героїв знову і знову.

Створена шанувальниками Half-life (розробника і видавця Valve) в 1999 р. модифікація культової гри не розгубила популярності за 20 років. Counter-Strike перетворилася в дисципліну кіберспорту з власною субкультурою, а корпорація Valve стала світовим лідером індустрії кіберрозваг завдяки сервісу цифрового поширення комп'ютерних ігор Steam і кіберспорту з мільярдними призовими фондами (турнір “The International” по КГ Dota 2).

Стратегії: жанр КГ, з найбільшою відносною свободою дій гравця. Саме в просторі програм цього жанру проходять навчання нейромережі (Dota 2) [10]. Технічно комп'ютерні програми цього жанру з'явилися першими, представляючи собою систему математичних головоломок — “механіки гри”. Користувач, починаючи таку гру, займає місце “деміурга” або “духа історії”, влада якого обмежена лише законами процедурної генерації віртуального світу. Ос-

новний засіб забезпечення ігрового процесу цього типу КГ — максимально інтерактивне відображення умов математичних задач, ходу їх вирішення і результату операцій. Цього домагаються за допомогою анімації, візуалізації, широкого впровадження гіпертексту в інтерфейс. Все це в кінцевому підсумку призвело до виділення дизайну інтерфейсів в окрему галузь мистецтва.

Сюжет гри полягає в описі архетипового конфлікту. Як правило, це вічні літературні сюжети: “загибель богів” (Tiberium Sun), “кінець історії” (Total War: Warhammer, StarCraft), “повернення додому” (Homeworld). Деякі комп'ютерні ігри пропонують користувачеві можливість переписати історію, де сюжетом визначається тільки історичний антураж ігрового процесу (Europa Universalis, Civilization). Процес самоідентифікації складається з вибору сторони конфлікту, а далі гравець сам стає автором захоплюючого оповідання.

Змагання в рішенні математичних головоломок в однокористувацькій грі (людина-комп'ютер), як правило, є тренуванням перед зма-

ганням з іншими користувачами. Саме у багатокористувацькому режимі гра дає максимально глибокий ступінь занурення у віртуальне середовище ігрової програми цього жанру, перетворюючи кожен матч в “битву титанів”.

Способи самоідентифікації для комп’ютерних ігор залежно від жанру представлено в табл. 3.

Ключовим фактором процесу ідентифікації користувача у віртуальному просторі має змагальний характер ігрового процесу, а найбільшим впливом володіють алгоритми оповідання. Останні являють собою послідовність передачі повідомлень, пов’язану з результатами операцій користувача в рамках механік гри, виражену у формі, що відповідає візуалізації естетичної парадигми КГ. Поєднання всіх вищенаведених способів організації самоідентифікації користувача дозволяє домогтися максимально ефективного впливу на свідомість гравця.

Першими спробами розкриття потенціалу змагального характеру самоідентифікації були публікації оновлюваних “таблиць рекордів

гравців” (*ladder*), де користувачі конкурували один з одним заочно. Сьогодні ж цей механізм став фундаментом індустрії відеоігор, де прийняв форму багатокористувацької онлайн гри.

В рамках цієї статті не буде розглядатися проблема розширення цільової аудиторії гри завдяки збільшенню кількості ігрових механік, що є першочерговим завданням розробників з маркетингової точки зору. Не дивлячись на це, наведених даних достатньо для констатування залежності: чим більше варіацій самоідентифікації, тим більше годин проводить людина в грі, і тим вище реіграбельність останньої.

Концепція “ідеальної гри” технічно реалізує феномен самоідентифікації наступним чином: а) змагальний момент — зобов’язує гру бути багатокористувацькою, вся інформація про гравця зберігається на серверах розробника/видавця гри і повністю контролюється останнім; б) проблеми естетичного сприйняття — вимагають від сучасної КГ елементів як мінімум доповненої реальності; в) алгоритм оповідання —

Таблиця 3

Механізми організації процесу самоідентифікації у комп’ютерній грі залежно від жанру

пригодницька (adventure)	екшн (action)	стратегія (strategy)
алгоритм оповідання: анімація та візуалізація нарративного впливу	організація естетичного сприйняття: інтеграція в ігровий процес доступного до розшифрування семантичного коду масової культури	змагальний характер ігрового процесу, що передбачає існування сторін конфлікту, вибір яких і запускає процес самоідентифікації

повинен інтегруватися в змагальний елемент, завдяки чому кожен має можливість втручатися в “історію” інших гравців (від PvP до відкритого світу DeathStanding).

Ще однією важливою характеристикою КГ як засобу масової комунікації є насиченість процесу споживання. Найдовші пригодницькі комп’ютерні ігри можуть вимагати до 40 годин ігрового часу на вивчення сюжету. Більш того, на форумі сервісу Steam можна зустріти облікові записи, активні в одній грі по кілька тисяч годин.

Однак, на нашу думку, саме третя специфічна риса КГ як ЗМК включає її в арсенал засобів політичного впливу. Тісний зв’язок з соціальною інфраструктурою дозволяє ретранслювати сформовану грою політико-етичну парадигму в реальний світ.

В авангарді соціального аспекту феномена КГ лежать такі явища, як таргетована реклама, різні соціальні мережі-сервіси, маргінальні громадські організації та політичні рухи [11]. Загалом новизна даного виду мистецтва пояснює відсутність галузевого правового регулювання цієї медіаіндустрії. Наслідком цього є можливість існування в віртуальному світі КГ архетипових, некодифікованих елементів моралі, так як і для розробників, і для видавців КГ самоцензура, закладена в рекурсивному характері мистецтва, грає вирішуючу роль при виборі алгоритму оповідання.

У зв’язку з цим важливо відзначити, що КГ, як ЗМК є ізольованим каналом комунікації. Тобто повідомлення, що отримується користува-

чем, може бути ретрансльовано за межі ігрової реальності (скріншот, стрім, турнір), але доступний користувачеві функціонал управління віртуальною реальністю має чіткі обмеження в рамках процедур ігрового процесу, який спрямований на отримання повідомлень самим користувачем. При цьому кожна інтерактивність гравця, по суті, є симулякром відповіді-повідомлення, яке зберігається на серверах видавця і доступно до декодування тільки йому. Тому, перебуваючи у віртуальному світі, користувач може тільки отримувати повідомлення, ретранслювати, але не синтезувати власні. Тобто, користувач отримує повідомлення, декодує його, але його відповідей-повідомлення є симулякром.

На наше переконання, така структура комунікації є ідеальним інформаційним каналом для пропаганди, і, відповідно, ефективним інструментом політичного контролю, що дозволяє ізольовано формувати сприйняття соціальної дійсності у користувачів.

Важливість появи такої технічної інфраструктури в інформаційному просторі політики складно переоцінити. Це стає особливо явним при порівнянні КГ з іншими медіа нового покоління. Так, на сьогоднішній день, простір соціальних мереж не є ізольованим каналом комунікації, навіть з урахуванням визначального впливу мережових фільтрів на зміст відображеної інформації. Такий інструментарій дозволяє політичним суб’єктам відстежувати, а потім аналізувати характер інтерактивної діяльності користувачів. Кінцева мета — визначення форми сутнос-

ті повідомлення, яка буде завідомо однозначно декодована і схвалена останніми, як це можна було спостерігати в перебігу передвиборчих кампаній в США (2016) і України (2019). Наявність же ізольованого інформаційного каналу з одностороннім віртуальним моделюванням соціальної дійсності, прообразом якого є сучасні відеоігри, дозволяють відродити стародавні практики маніпуляції архетипами, але з можливостями техніки ХХІ століття.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз еволюції сучасних засобів політичного контролю, з позиції можливості застосування художніх образів дигітального медіамистецтва для кодування есенціальних значень та їх однозначного декодування, дозволять стверджувати наступне.

1. У своїх засобах художнього вираження медіамистецтво невіддільне від сучасних технічних засобів передачі інформації і стає інтегрованою частиною засобів масової комунікації, що значно посилює потенціал його нарративного впливу.

2. Це призводить до ситуацій, коли засоби масової комунікації стають самостійними об'єктами мистецтва. Комп'ютерна гра, найбільш масштабний варіант реалізації цього принципу, одночасно є і галуззю мистецтва і засобом масової комунікації.

3. Як результат синтезу мистецтв, комп'ютерні ігри володіють всіма доступними засобами нарративного впливу, які акумулюються у властивості реіграбельності. Звідси, користувач проводить тисячі годин в віртуальній реальності, яка є органі-

зованою лише одним об'єктом дигітального мистецтва.

4. На відміну від таких засобів масової комунікації, як соціальні мережі, комп'ютерна гра є ізольованим каналом комунікації, що дає незаперечні переваги щодо використання її простору, як інструменту пропаганди.

5. Спроби використання потенціалу цього засобу масової комунікації в політичних цілях носять ситуативний характер і пояснюються швидше рекурсивним характером взаємозумовленості мистецтва і політики. Політичні інститути поки не розглядають віртуальну реальність комп'ютерної гри як ефективний засіб політичного контролю, а саму комп'ютерну гру як окремий засіб масової комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Иванов С. Архитектура в культуротворчестве тоталитаризма. Философско-эстетический анализ. Киев: Стилоз, 2001. 167 с.
2. Garnham N. From cultural to creative industries. *International Journal of Cultural Policy*. 2005. Vol. 11. № 1. P. 15–29.
3. Papacharissi Z. A networked self: Identity, community, and culture on social network sites. NY: Routledge, 2010. 336 p.
4. Aiello G. Theoretical Advances in Critical Visual Analysis: Perception, Ideology, Mythologies, and Social Semiotics. *Journal of Visual Literacy*. 2006. № 26(2). P. 89–102.
5. Почепцов Г. Інформаційно-комунікативні процеси в сучасних суспільствах. Детектор медіа. 2012.23.12. URL: <https://ms.detector>.

- media/ethics/manipulation/informatsiynokomunikativni_protsezi_v_suchasnykh_suspilstvakh/.
6. Huizinga Johan. *Homo Ludens: A Study of the Play-Element in Culture*. Mansfield Centre, CT: Martino Publishing, 2014. 234 p.
7. Ascott Roy. *Interacting: art, research and the creative practitioner*. UK: Libri Publications Ltd, Faringdon, 2010. 360 p.
8. Jones C., Volpe. E. H. Organizational identification: Extending our understanding of social identities through social networks. *Journal of Organizational Behavior*. 2010. № 32(3). P. 413–434.
9. Почепцов Г. Г. Нарративный инструментарий воздействия. *Верхневолжский филологический вестник*. 2015. № 3. С. 69–75.
10. OpenAI. How to Train Your OpenAI Five 2019.15.04. URL: <https://openai.com/blog/how-to-train-your-openai-five/>.
11. Tiffany M. Blizzard Sets Off Backlash for Penalizing Hearthstone Gamer in Hong Kong. *The New York Times*. 2019.09.10. URL: <https://www.nytimes.com/2019/10/09/world/asia/blizzard-hearthstone-hong-kong.html>.
12. Гегель Г. *Лекции по эстетике*: Соч. Т. XII. М.: Соцэкгиз, 1938 г. 494 с.
13. Candy. L., Edmonds E.A. *Interacting: Art, Research and the Creative Practitioner*. UK, Faringdon: Libri Publications Ltd, 2011. 360 p.
2. Garnham, N. (2005). From cultural to creative industries. *International Journal of Cultural Policy*, 11(1), 15–29 [in English].
3. Papacharissi, Z. (2010). *A networked self: Identity, community, and culture on social network sites*. New York: Routledge [in English].
4. Aiello, G. (2006). Theoretical Advances in Critical Visual Analysis: Perception, Ideology, Mythologies, and Social Semiotics. *Journal of Visual Literacy*, 26(2), 89–102 [in English].
5. Pocheptsov, H. (December 23, 2012). *Informatsiino-komunikativni protsesy v suchasnykh suspilstvakh* [Information and communication processes in modern societies]. ms.detector.media. Retrieved from https://ms.detector.media/ethics/manipulation/informatsiynokomunikativni_protsezi_v_suchasnykh_suspilstvakh/ [in Ukrainian].
6. Huizinga, J. (2014). *Homo Ludens: A Study of the Play-Element in Culture*. Mansfield Centre, CT: Martino Publishing [in English].
7. Ascott, R. (2010). *Interacting: art, research and the creative practitioner*. UK: Libri Publications Ltd, Faringdon [in English].
8. Jones, C., Volpe, E. H. (2010). Organizational identification: Extending our understanding of social identities through social networks. *Journal of Organizational Behavior*, 32(3), 413–434 [in English].
9. Pocheptsov, G. G. (2015). *Narrativnyy instrumentariyvozdeystviya* [Narrative toolkit of influence]. *Verkhnevolzhskiy filologicheskii vestnik* – Upper Volga Philological Bulletin, 3, 69–75 [in Russian].
10. How to Train Your OpenAI Five. (April 15, 2019). openai.com. Retrieved from <https://openai.com/blog/how-to-train-your-openai-five/> [in English].

REFERENCES

11. Victor, D. (October 9, 2019). Blizzard Sets Off Backlash for Penalizing Hearthstone Gamer in Hong Kong. [www.nytimes.com](https://www.nytimes.com/2019/10/09/world/asia/blizzard-hearthstone-hong-kong.html). Retrieved from <https://www.nytimes.com/2019/10/09/world/asia/blizzard-hearthstone-hong-kong.html> [in English].
12. Hegel, G. (1938). *Leksii po estetike* [Lectures on Aesthetics]. (Vols. XII). Moscow: Sotsekgiz [in Russian].
13. Candy, L., Edmonds, E. A. (2011). *Interacting: Art, Research and the Creative Practitioner*. UK: Libri Publications Ltd, Faringdon [in English].
12. Гегель Г. Лекции по эстетике: Соч. Т. XII. М.: Соцэкгиз, 1938 г. 494 с.
13. Candy, L., Edmonds E.A. *Interacting: Art, Research and the Creative Practitioner*. UK, Faringdon: Libri Publications Ltd, 2011. 360 p.